

AGHEGY

SKANDINÁVIAI MAGYAR IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT
Szerkeszti: Tar Károly

Gaál Zoltán

Ha korhely vagy

Ha korhely vagy
írhatsz kábító verseket
Szavaid illatától berúgsz
ízük mámorba ejt
nem kell pénzt pocskolnod itókára
Nekilendülsz
szó szót követ
önmagaddal vetekszel és verekszel
Lehet hogy jobbik éned kerekedik
felül
de ennek ellenkezője is
megtörténhet
Csekélység
a győztes mindenképp te vagy
Úgy érzed
nincs nálad imádnivalóbb
eredetibb
költőibb
különb
Ezer bajával-bújával egyetemben
átláthatatlan ködbe süpped a
külvilág
Már csak te létezel
s gátlástalanul ömlő szavaid
Barátom
egy kis óvatosság nem árt!
Ha nem vigyázol
megszédülten
belemerülsz a gát nélkül áradó
szóözönbe
s nem jut el tudatodba az
hogyan körülöttesz
minden eresztékében recsegve és
ropogva
összeomlik a világrenid melyet
350 éve ismerünk
és mögötte sunyin lapulva
lopakodik feléd
a bizonytalan és kiszámíthatatlan
jövő



Mayer Hella

stockholmi munkatársunk műveiről több alkalommal is elismerően írtak. Buda-
pesti kiállításairól ismertetőt Kölös Lajos és Deák Csillag közölt. Az édesany-
jával, Zsombori Erzsébettel közös, Tavaszi bemutatkozás c. kiállítása is figye-
lemkeltően sikeres volt. Újabb alkotásaiból a 33. oldalon mutatunk be néhá-
nyat.

Neufled Róbert munkatársunkkal, Az Egyetememes Kultúra lovagjával, aki három nyelven ír, de legszívesebben magyarul versel és éneklí népdalainkat



Az utóbbi években megszorodott azon magyar emigránsok száma, akik új hazájukban, nem anyanyelvükön, hanem a tanult nyelven írnak szépirodalmat. Ebbe a vonulatba illeszkedik Neufled Róbert, alias Robert Nestall munkássága. Neufled Róbert 1956-ban vándorolt ki Svédországba, ahol gépészmérnökként és közgazdászként végzett. Huszonegy esztendeje vezeti a saját cégét, amelynek f tevékenysége a vállalatok hitelképességének min sítése. Írói m ködését 1988-ban kezdte el a cégek közötti hitelvitelről írt könyvével. Azóta még három könyvet írt svéd nyelven, az utóbbiakat már szépirodalmi téren. Legutóbbi könyvét, Tiltott éden címen (eredeti címén Paradisefound) a Kossuth Kiadó hangos könyvként adta ki 2008-ban. Magyar nyelven ezen kívül megjelent egy verseskötete Elmen ben címmel, illetve az egyik svéd szakkönyvből magyarra fordított Félkezz vagy csödbe jutsz cím munkája. Most a Tiltott éden nyomtatott verziója is megjelenik magyarul. Az íróval magyarul beszélgettünk.

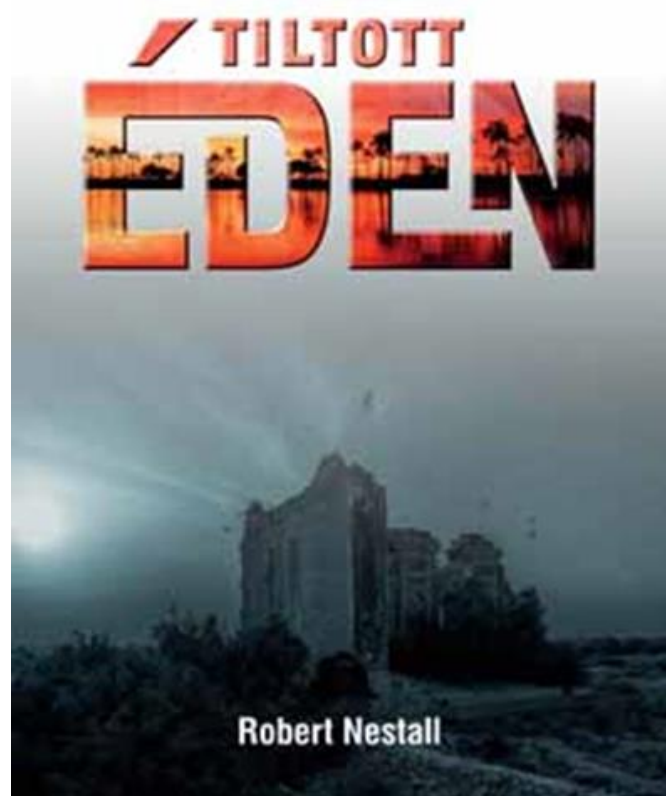
– Ön mérnöki diplomát szerzett, közgazdászként dolgozott hosszú éveken át, és több könyvet is írt a hitelezéssel kapcsolatban. Mikor és mi indította arra, hogy racionális szakmájától eltávolodva a fikció világába lépjen? Rendszeresen ír verseket, antológiákban szerepel, és megírta családja '56-os emigrálásának történetét.

– Az első szépirodalmi munkák valóban versek voltak. Aztán rájöttem, hogy az, ami disszidálásunk két napján lejátszódott, nem csak családi emlék, szélesebb olvasókört is érdekelhetne. Elkezdtem megírni ennek a két napnak a történetét, és közben rájöttem, hogy helye lehetne benne mindannak a szenvedésnek, amelyen én és családom, illetve a magunkfajta átestek a negyvenes években. Amikor ezeket

a visszapillantásokat leírtam, úgy éreztem, megkönnyebbülök. Valahogy elszállt egy része annak a traumának, amit a magamfajta viselnie kell élete végéig. A többi szépirodalmi munkának aztán ennek a könyvnek a sikere lett az indítéka. Jó sajtóvisszhangot kapott. Talán tíz újságban is méltatták, és a televízió egyik csatornájának reggeli adásában is szerepeltem vele vagy 7–8 percen keresztül. Pont az '56-os forradalom 40. évfordulójára jött ki. Ami a verseket illeti, az egészen más dolog. Elém kerül egy téma, vagy egyszerűen kipattan egy szikra, ami egy bizonyos irányba vezet a gondolataimat, és előfordul, hogy megszületik egy vers.

ó Bár sokan vannak, akik nem az anyanyelvükön írnak szépirodalmat, csak kevesen, akik ezzel világhírnevet szereztek. Ön svédiül ír, de a Tiltott édent például angolul formálta meg. Miért?

– Az angol nyelvhez elsősorban azért fordultam, mert úgy gondoltam, hogy a könyv, ha eléri az angolszász olvasótáborot, jobban elterjed, és ezzel talán utat nyit további munkáim előtt. Meg aztán szeretem is azt a nyelvet. Elfogadhatóan kezelem, mondhatnám, ugyanolyan könnyen, mint a magyart vagy a svédet.



ó *Mondana* valamit az írói álnevér l? A Nestall netán beszé-
l név?

– A Robert Nestall nevet a Kossuth Kiadó kérésére vettem fel. Azt mondták, az én saját, németesen hangzó nevemre a magyar olvasók nehezebben reagálnának, mintha azt hinnék, hogy a könyvet egy angol vagy amerikai író írta volna.

ó *A most megjelen , Tiltott éden cím könyv utópia, és ha jól sejtem, azon a huntingtoni elméleten alapul, hogy az iszlám világ végül elpusztítja az európai civilizációt. Az a furcsa helyzet állt el , hogy a könyv hangos könyv formájában el bb jelent meg magyarul, mint nyomtatott formában. Szacsvey László olvasta fel, aki önnek jó barátja. Elmesélné ennek a történetét?*

- A Tiltott édenben benne van ugyan az iszlám világ és a nyugat összecsapása, de nem ez a könyv fő mondanivalója. A fő mondanivaló inkább arra irányul, hogy melyik út vezet a teljes pusztuláshoz, és melyik utat kellene helyette választani. Azt, amelyet a könyvben az új Hawaii állam választott, a fogyasztói társadalom felszámolásának útját, a Föld javainak mértékletes kihasználásának útját. Ezt persze a mai körülmények között nem lehet megvalósítani, ehhez egy világegés kell. A Szacsvey László és közöttem fennálló igaz barátság 1983-ra vezethető vissza, amikor is Laci itt járt Császár Angelával és Benedek Miklóssal, a Budapest Orfeum

előadását bemutatni a svédországi magyaroknak. Mindketten csendes hangú, a nyugalmat (és a kemény munkát) szerető férfiak vagyunk, nagyon jól érezzük magunkat egymás és közeli barátaink társaságában. Amikor én Budapesten tartózkodom, általában nála lakom. Ha Laci éppen fellép, amikor én Pesten vagyok, mindig elmegyek az előadására. Tavaly nagy túrát tettünk Erdélyben, ahol végre meglátogathatta Szacsvát, a kis falut, ahonnan a családja származik.

ó *A Tiltott édenben az északi, izlandi f h s a világegést követ en a világtól teljesen elzárt Hawaiiiba utazik, hogy meglesse a tiltott édent, és megtudja a véd fal titkát, amely a szigeteket megvédi minden küls beavatkozástól. Olyan, els pillantásra paradicsomi helyre jut, ahol nincs pénz, nincsenek különcök, nincs stressz, nincs sietség. A krimi és a sci-fi határán mozgó írás a klasszikus science fiction legjobb hagyományait követi. Vonzódik ehhez a m fajhoz egyébként is?*

– Nem tudnám azt mondani, hogy vonzódok a sci-fi műfajához. Ebben az esetben az a belátás vezetett a műfajhoz, hogy a világ, az emberiség rossz úton jár. A helyes út a mértékletesség, az egyszerűbb, de az alapigényeket mégis kielégítő életmód lenne.

Robert Nestall utópiája sci-fi kedvel nek
Szenási Zsófia
interjúja a KÖNYVHÉT folyóiratból

Benczédi Ilona jelenléte



Benczédi Ilona

töbnyire humorral telített különlegesen groteszk kerámia szobraival van jelen a svéd képzőművészek sokadalú társaságában. Stockholmi alkotói időszakában a testiség ábrázolásának fítoraiért kedvelték, többször szerepelt a tévé adásokban, mai dél-svédországi időszakában főként a családi élet édeskes humorától megkapó kis-szobrai és kompozíciói a jellemzőek.

Sejtelmes evidenciák

Részlet a szerző Voltam c. emlékiratainak
5. Summa summarum című könyvéből:

1. Az író, mivel nem hozott anyagból készíti művét, közvetlen környezetéből a makrokozmoszig, a pokolból a mennyországig cikázik az értelemért, hogy szavakba sűrítse. Olykor magas és mélység között jól fog, ha akad nála legombolyításra való vezérfonál, hit, és egyéb apróságok. Nem a beavattakkal mondom, hogy néha úgy tűnik, egyik-másik fiatal alkotó úgy meztelenkedik, hogy eddig viselt ruháival együtt bőrét is leveti, kifordítja. Úgy akarja önmagát kifejezni, hogy maga sem érti, mit akar. Pedig: „Egyáltalán nem az értelem hiányzik belőlük, hanem a remény.” (Bajor Andor) Remény a tiszta beszéd törvényszerű győzelmében, a valóság alakíthatóságában, a logikában.

2. Az írói közösség szakmabeliek tánca. Olykor sokan hiányoznak ebből a táncból, nekifeledkezve, példamutatóan pedig még a legjobban sem mindig ropják, kevés a cérnájuk, illetve vezérfonaluk.

3. A páciens nélkül a lelkiismeretes orvos is csupán félkarú óriás, márpedig a legegyszerűbb injekciózáshoz is legalább két, sokat tudó kéz szükséges, a kézben pedig erő, biztonság, az orvos-emberben szív, a betegben pedig nagylelkűen előlegezett bizalom és halálra is elszánt bátorság, meg mindenféle együttműködési hajlandóság kell, hogy funkcionáljon.

4. Sohase mondd, hogy vége....” Ez utóbbit örökölt és örökös gyávaságunkban, ősi és elavult szokásainkhoz híven csökönyösen a Legfelsőbb Nagy Öregre hagyjuk, intézze, ha már gyermekének fogadott, vagy csinált, ahogyan ezt az ájtatos emberek tudják, prédikálják, és jobb híján bebeszélnek nekünk.

5. Figyeljük meg, amikor azt harsogjuk, hogy "úgy gondolom" még akkor sem mondunk újat, eredetit, hanem csupán ismételünk. A legtöbbször nem magunkat ismételjük, hanem mindazt, amit életünkben összeszedtünk. Állítom, hogy a nagy többség nem gondolkodik, hanem a számítógéphez hasonlóan tárolja a tyúkésszel, szemenként összeszedet szavakat, és előszeretettel azt szajkózza mindazt,

amit ismételten hal, és akaratlanul, gondolkodás nélkül megjegyez „Úgy gondolom, hogy nem igazán egyértelműen éljük meg pragmatikusan a gondunk” - bölcsködik a divatos politikus. "A komplex viszonyok adekvát reflexiók formákat indukálnak a komplexitás redukciójának mechanizmusa által." - írja a magas kultúra mellényében feszítő filozófus. „A Pista má megint szórakozik velem, bazdmeg!” - szemetel a kellemesnek minősített, csevegő kisember. Pascal szerint: "Az emberi sorból lép ki az, aki a közepből lép ki. Az emberi lélek nagysága abban áll, hogy tudjunk megmaradni a középszerben; egyáltalán nem az a nagyság, ha kilépünk belőle..." Mi ez, ha nem figyelmeztető intés arra, hogy csupán közepesen gondolkodjunk, vagyis a kigondolt gondolatot ismételjük, ha adunk valamit a lelkünkre. Több ezeréves dogmáktól átítatódva gondolkodásunk azonos körben keringőzik. Pedig illene újra értelmeznünk ősrégi fogalmaink jelentéstartalmát, mielőtt használjuk ezeket. Feltevéseinket, hitünket minduntalan próbálnunk kell. Sablonként dobálózunk szótárra való kifejezéssel: szent, ördög, angyal, hit, lélek, mennyország, pokol, üdvözülés, sátán, isten stb. Számítógépek vagyunk csupán, nem rendszereken gondolkodunk, hanem régi sablonos rendszerek műveleti utasításai szerint alkotjuk újat nem tartalmazó mondatainkat. Ha lelkünk volna, ha mi lennénk a lélek, nem tehetnénk ilyet. Nem lehet ez üdvözítő, hiszen az emberi fejlődést hátráltató téblábolás meghosszabbításához vezetne, állóvízhez volnánk hasonlatosak, amikor tapasztalataink szerint a mozgás, a tett, a továbbgondolás, a lehetetlenek feszegetése vitt és visz előre mindent. Mennyországos révületeinkben cselekvésképtelenségünkkel küszködünk.

6. A gyűlölet, akár a ciánkáli, kis adagokban nem öl. Svédországban *öl* a sör neve, büntetlenül nem vedelhető: öl, butit és nyomorba dönt. Ezért élelmiszerüzletben csak gyenge változata forgalmazható..

7. Az illem nem dogma, hanem az ésszerűséget követő, az emberi kapcsolatokból

AGREGY

nek, jövőálmódásnak szédítő távlataiba.

A tanulás éveitől kultúránk: csinnadrattás ünnepek sora, s aki egyébre is ráér, annak felejtő, pihentető olvasmányok, rágógumi-sorok és művek csendes feldarálása jelenti a művelődést. És közben gondolatok szálldosnak körülötünk, költői erőlködések is, hogy tartós, szíjas-ökörnyálként keringjenek és elállják vagy mutassák utunk, amelyen önmagunkhoz juthatunk. A generációként következő évszakok forgásában egyszerre van tavaszunk és telünk, érzelmes forró nyarunk és sok esőt permetező ősünk. Vannak pillanatok, amikor úgy érezzük, már nem hasadhat tovább az atommag magja, a kvantumelmélet bedöglött, mint egy kiszáradt gépkocsi a határozatlansági reláció hasba rúgta a filozófiát, jobb, ha a fizika marad a saját kaptafájánál, minden nyitott és ugyanakkor zárt, csak a költőnek van joga távoli asszociációkra, így amikor úgy érezzük, hogy nekünk befellegzett, akkor jöhet a költő. Mindig is jönnie kell. Zenével, szavak mágiájával, érzések kavalkádjával, értelmet találó értelemmel, csöndes nyári esőként reménykeltő simogatással.

10. Ha gyenge az ember, kilyukad a gyomra a fekélytől, amit a bánat és a bú vírusa okoz. Maradjon az ilyesmi jótékony homályban, Petrovics Sanyi orosz földből kikapart csontjainak valóságosságáért sem volt szabad néhány ásónyommal megbolygatni szülei sírját, mert Mátyás király óta amúgy is oda az igazság, kiderülni pedig manapság csak az egek szoktak, ez se könnyű, a sokasodó szmog miatt. Zsörtölődéssel nem sokra megyek, a magam elszámoltatása sem hasonlítható a megszokott reggeli megkönnyebbüléshez, tulajdonképpen titokzatosan bonyolult dolog. Pásztázzunk csak életünk árnyékos bugyraiban, s rögvest rájövünk, hogy mindennek szaga van. Na, de kérdem én, miért éppen ez menne jól?!

8. A változó időnek megfelelően, a kezében könyvet tartó ember jelképe helyébe a képernyőre meredő ember figurája kerül. De azért még nincs vége a Gutenberg-galaxisnak, ne készüljünk a temetésére. Napjainkban is számos erőfeszítésnek lehetünk tanúi, amelyek mind azért történnek, hogy a könyv népszerűsége továbbra is megmaradjon. Felesleges riogatnunk magunkat azzal, hogy máról holnapra eltűnik. Inkább csak átalakul. Olyasvalami történik, mint amikor az agyagtáblákról áttértünk a pergamenre, a papiruszra rajzolásra a nyomtatásra. A jövőben írásbeliségünk hordozója nemcsak a papír, hanem a mágneses lemez és a számítógép lesznek. Az indokok sorából most csak a szövegek kezelhetőségét, a digitális könyvek könnyebb terjeszthetőségét, raktározását, olcsóságát vegyük figyelembe, és azt, hogy növekvő könyvéhségünkhöz amúgy sem lesz elég földünk minden erdejé.

9. A műszaki iskola egyetlen rohanás: bele a fém-porszagú életbe, a technikába, a számok, az alkatrészek, a szerszámok csikorgó világába, mindennapi kenyérünk előteremtésének, tervezésnek, építés-

nek, jövőálmódásnak szédítő távlataiba.

11. Jót vagy semmit, ez itt a kérdés. Azt mondjuk: mindent. Mert azért éltük túl, őseinket, barátainkat, kortársainkat, hogy mindent tudjunk róluk, mindent átvegyünk tőlük a folytatáshoz. Bennünk élnek és tudjuk, mire gondolnak, mit éreznek, minek és hogyan örvendtek, ha örvendtek az életnek, amit így vagy úgy, leginkább csak valahogy éltek, hogy bennünk továbbmunkálva megelőzzék, javítsák hibáinkat. Valljanak és bűnhődjenek, igyekezzenek helyrehozni bennünk vétségeiket, balfogásaikat. Sejtjük, hogy néha reánk, az utánuk jövőkre gondoltak, mert kevés az embernek az egyetlen, sokszor elfuserált élet.

12. Tamási Áron így fogalmazott: Azért vagyunk a világban, hogy valahol otthon legyünk benne. Ebbe ez is belefér: Azért vagyunk a világban, hogy megértsük! Amennyit megértünk a világból – annyi a miénk. Véges és a végtelen dolgok erdejében bolyongunk értetlenkedve és értetlenül. Fényt gyűjtünk a sötétben, hogy továbbadjuk az utánunk következőknek. Ez ad értelmet életünknek. A génekbe menekülő véletlen következményeiként, és az izadva szerzett tudás rágógumiját szánkban forgatva, értelmünk határán sóhajtozunk beláthatatlanul szép távlatok küszöbén, amit átlépni nem enged korunk. A kor, amelyet dogmákból építettünk, és az életkor, amely elkoptat mindent, amit magunkban apránként összegyűjtöttünk. Előbb-utóbb rájövünk arra, hogy azért vagyunk a világon, hogy a múltból a jövőbe emelkedve, legalább a mi világunkat értsük. Ez - milliárdok közül néhányunknak - talán sikerül.

13. Ha majd egyszer valóban eljön számomra is a megvilágosodás pillanata, újra és újra átgondolom fogas kérdéseimet, hogy végleg megszabaduljak ezektől, akkor majd a tökéletes szabadságérzésbe burkolózom, le- és felsétálhatok az élet rejtelmeinek virtuális könyvtárában, türelmes vitába bocsátkozom az istenekkel, a Magassággal, az Örökkel és az Egyetlennel is. Platón szókratikus dialógusait folytatnám, és sohasem elégednék meg holmi szentnek hitt definíciókkal, amelyek kiüttlanságunk belátásához vezetnek. Ha a tudás végtelen, az emberi erény elérése az a folyamat, amely boldogsággal tölt el. Most még gonosznak érzem magam, mert képtelen vagyok jól cselekedni. Nem lehetek egész, amíg hiányzó felem fájdalma önsajnálatra késztet.

14. Kitartással hiszem, hogy egyszer majd egész bensőmet átjárja az a titokzatos jóérzés, hasonlatos leszek a fákhoz, amelyek kérgük mögött rejtett csatornáknak zöldselyem leveleket görgetnek a bimbózó kijaratok felé, és akkor aztán lehet, hogy kiderül, nem hiába dolgoztam a műhelyben, ebben az ócska kócerájban, ahonnan éppen most semerre sincs kilátás, egyetlen ablakunk sincs, be vagyunk kerítve betonszürke falakkal, a kékes fénycsóvilágításban hamuszínű az arcunk, csupán gyomrunk jelzi, hogy szédületes magasságban vagy mélységben dolgozunk, a patkányok is lihegve érkeznek hozzánk a kanálisok szövevényes csövezetén, talán a század nyolcvan- vagy kilencven-valahányadik emeleten van a műhelyünk, fölöttünk kőművesek dolgoznak, kényelmesen rakják a következő emeletet, mindig is lesz munkájuk, mert ez az épület befejezhetetlen,

és mi nyomban követjük őket, amikor egy-egy szinttel fennebb költöznek.

15. Szép gondolat fénynek tudni a mindenek fölötti erőt, amelynek birtoklására vágyunk, hogy szemünk legyen magunk és mások, igazának látására. Nincs tökéletes fény, a dolgok egyik-másik része mindig árnyékban marad. Senki és semmi sem tökéletes. Fény a magunkból kivetülő gondolat, kívülről is megvilágít bennünket. Az abszolút a végtelenségből integet mosolyogva, szikrája bennünk él és velünk hal meg. Teremtőképességünk legfőbb eszköze, kettősége nyilvánvaló. A jó és a rossz, a szép és a ronda, az igaz és a hazug ugyanazon énből táplálkozó alkotóképességünk összege és igénye a folyamatos tökéletesítésre. A történelmi idő váltakozó sebessége hoz mozgást életünk állóvizébe. A kollektív emberi tudatban összegezhető az a pozitív energiától duzzadó tömeges vágy, amely a folyamatos sorfordításunkhoz szükséges.

16. A jó költők zenét írnak költeményeikbe. A költemények megzenésíthetők. A szövegek hordozta zenék kottázhatók. Száll a szó szájról szájra. Szimfóniát is alkothatnánk regényformában. A tudományok közötti területek izgalmas kihívások a kutatók számára. Lennie kell szavak- és a zene közötti területnek is. A zenei aláfestéssel írott szöveget olvasó fejében zengő zenekart az író számítógépe billentyűinek koppintásaival vezényli.

Mayer Hella kiállításairól

„A magányról is szólnak ezek a képek, nem a gyermek magányáról, hiszen ő folyton mozgásban van, nem tudja még, mi az, hogy jó és mi az, hogy rossz. Nincs még bűnbeesés. Ezért különleges alkotások Mayer Hella képei, mert azt hitetik el velünk, hogy létezik az ártatlanságok kora.”

(Kölös Lajos: Egy peregrinus Budapesten)

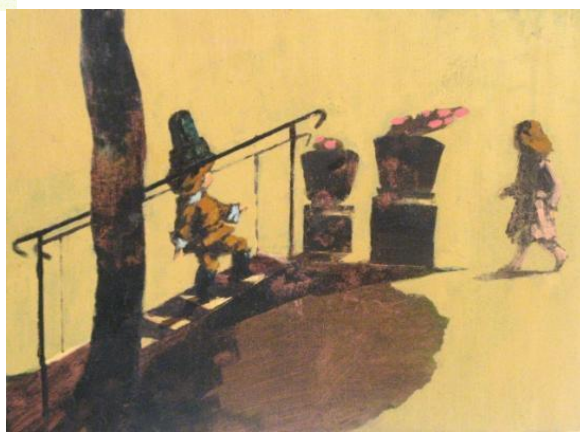
„Egyedül játszunk. A székeken, padokon nem ül senki. Látszólag minden természetes a képeken, nincsenek szokatlan, meghökkentő elemek, ennek ellenére szürreális a hangulat. Nyulak futnak, özek képe halványodik, ébredünk, mint az olasz De Chiriconál, szobor figyel ránk, de nem hagyjuk el a nagy játszóteret. Mayer Hellával játszunk.”

(Deák Csillag: Végtelen játszótér)





Mayer Hella: Kárpát utca és a Csendes sülyedés



Mayer Hella:
Spiritusz
Mama a te-
met ben
és a
Népszokások



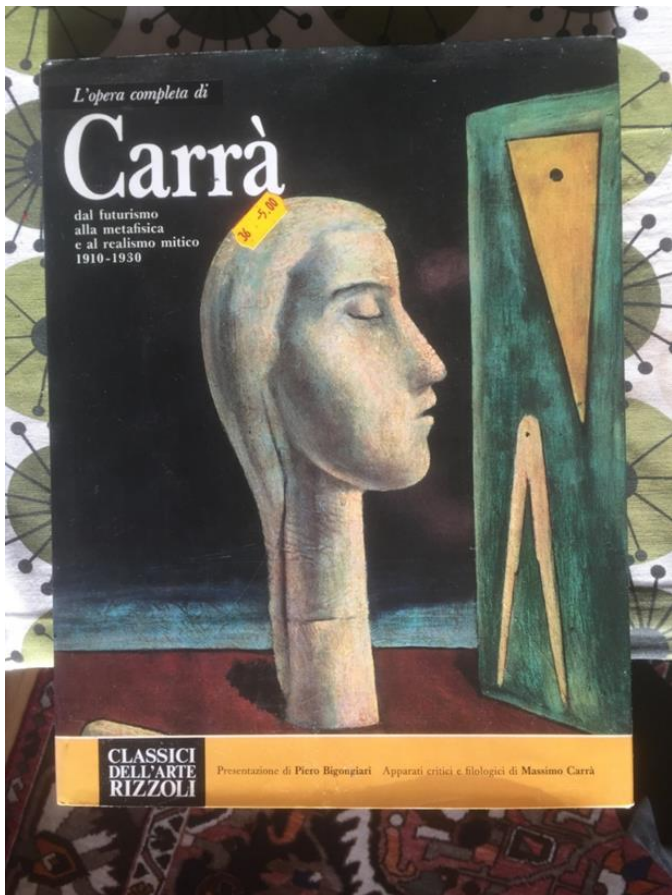
Kezdeteim

Csikós Tibor festőművész emlékirata

Leárazott könyveket vásároltam a közelmúltban egy svédországi bolhapiacon. Potom összegért jutottam vagy két tucat nagyméretű képzőművészeti albumhoz, festőművészek szép monográfiáihoz, gazdag képanyaggal, svéd, angol és olasz nyelven. Közöttük véletlenül egy olyan könyvhöz is, melyet

Elégedetten távoztunk a boltból, és felszálltunk a Magyar-kanizsa felé tartó autóbuszra.

Ekkor jutottam először művészeti könyvhöz. Ámos Imre kifejezőmódja, szárnyas angyalai hatottak rám. A hetve-



1970 Csikós Tibor: Apáca, tusrajz

tizenéves koromban nem sikerült megszereznem. Akkor megelégedtem azzal, hogy a barátom megvette, nézegettük, és én kölcsön kérhettem tőle. Pedig valamikor együtt kezdtünk el képzőművészeti könyveket gyűjteni, úgy hetedik – nyolcadikos korunkban.

Zentán jártunk egy kiállítás megnyitóján. Ha emlékeztem nem csal, a vajdasági Magyar Szó napilapban, Ács József festőművész által vezetett KLI, vagyis Képzőművészeti Levelező Iskola kiállításán. Itt találkoztunk először neves környékbeli festőművészekkel. Egyikük olyan tisztán, közérthetően fogalmazott, hogy barátom eldöntötte: mindenáron meg kell ismerkednünk vele! A vita végén odamentünk Benes József grafikusművészhez, és bemutatkoztunk. Nyitottan fogadott, de éreztem, hogy igazából a vitában kifejtett álláspontja érdekelt. Számunkra hatalmas élmény jelentett, hogy ismeretségbe kerültünk egy élő művésszel, eggyel a nagyok közül. Mivel a kiállítás a zentai „Forum” könyvesboltban volt, (lehet, hogy mellette volt egy kiállító teremben), távozásunkkor művészeti könyveket vásároltunk. Mindketten egy-egy kismonográfiát néztünk ki a kirakatból. Én Ámos Imre magyarországi festőművészt, a barátom talán Franz Marc-ét.

nes évek elején, nagyon divatos volt általános iskolás osztálytársaim körében az emlékkönyvbe rajzolás. Valószínűleg ezek az emlékkönyvek némelyike öríz néhány ilyen filctollakkal rajzolt oldalt, bejegyzést. Talán szárnyas figurákat is rajzoltam. Már nem emlékszem pontosan. Barátom egy Franz Marc képet másolt át egy ilyen albumba, ami nagyon szépen sikerült. Jómagam inkább improvizáltam, hangulataimnak, érzelmi kitéréseimnek engedve. Ugyanis én akkor eléggé elkeveredtem a szebbik nem vonzásában. Csinos lányokkal randevúztam, és rajzoltam emlékkönyveikbe. Összefolyattam a színes tust ezeken a lapokon. Több anyaggal, kifejezőformával is megpróbálkoztam. A színes tus foltjainak egymásba hatolása, keveredése volt az én büszkeségem, választott technikám. Fehér, akvarellpapír szerű, iskolai blokk lapokra dolgoztunk. Szerbiában a kisdíákok akkor is, és manapság is, ezekre a jó minőségű, bár ma már sokkal vékonyabb rajzlapokra festenek, rajzolnak. Képeinket megmutattuk osztálytársainknak, így egymásnak is. Barátommal 12 évig voltunk osztálytársak, ebből legalább egy évig padtársak is voltunk.



1971 Csikós Tibor: N i fej, színes tus

Általános iskolai osztályunkban nagy divat volt a rajzolás, több ok miatt is. Az egyik ok általános iskolai rajztanárunk Nesity Bicskei Jovánka volt. Négy éven keresztül következetesen tanított bennünket a képzőművészet szeretetére. Egyszer olyan kijelentést tett, ami minden bizonnyal mély nyomokat hagyott bennem. Az egész osztály előtt határozottan kijelentette, hogy barátom olyan tehetséges, hogy igazi festőművész



1972 Csikós Tibor: Szenved , színes ceruza, tempera

lehet belőle (Évek múlva bebizonyosodott, hogy felismerése helyes volt.) Nagyon irigyeltem akkor osztálytársamat, hiszen sikerélményeket én is leginkább rajzolásal szereztem. Magamról azt tartottam, hogy nagyon szépen rajzolok, de elfogadtam, hogy barátom csodagyerek. Barátom volt, es a barátok összetartanak. Ötödikes koromban elhatároztam, hogy nagyon jó focikapus leszek, aztán hatodikos koromra már az egyik délelőttön televíziós közvetítésben néztem barátomat, amint a kanizsai ifjúsági csapatnak védett egy nemzetközi mérkőzésen. Jól védett. Olyan mozgása volt, mint a Rózsaszín Párducnak. Vetődései nem csak hatékonyak voltak, hanem látványosak is. Játszott a csapatnak, de legalább annyira a közönségnek is. A foci talán soha nem volt az én műfajom, de rajzolni annyira igyekeztem, hogy Jovánka később is úgy emlegetett, mint a második legtehetségesebb tanulót az osztályban. Pedig voltak még próbálkozók. Így volt az iskola végén, nyolcadikban. Barátom májusban Kamenicára (Karlóca) ment egy művész találkozóra, ahol személyesen találkozott Branko Csapity íróval, engem pedig a pacséri gyermek művésztelepre küldött el az iskolám a nyolcadik elvégzése utáni nyári szünetben. Itt Torok Sándor és Gyurkovics Hunor festőművészek vezették a foglalkozásokat. Akkorra már mindkettőnk felvettek az újvidéki művészeti szakközépiskolába. Tanári pályafutása során Jovánka felfedezett még néhány tehetséget. Például Baráth Ferenc alkalmazott grafikust. Kisvárosunkban (Magyarkanizsa), Dobó Tihamér népszerű festőművész volt. Tájéképeit mindenki szerette, sajátos absztrakcióival is megajándékozott bennünket. Az Ifjúsági Házba jövet-menet belebotlottunk stilizált és átlényegített, nagyvonalú, modern festményeibe. Szerintem mindenki csodálta ezeket a műveket. Ugyanis úgy senki sem tudott rajzolni, ahogy Tihamér tudott. A modern művészetről pedig nem olyan sokat tudtunk, de éreztük Tihamér átlényegítéseinek szervességét, és láttuk a kapcsolódási pontokat figurális művészetéhez. Azon kívül Tihamért mindenki ismerte, hiszen képeit ott festette szemünk láttára a kanizsai Tisza parton, töltésszélien, utcákon. Rengeteget ivott, élete ott zajlott a kiskocsmákban, és mindenkivel jóban volt. Futballistaként is ismerték sokan.

Ismert személyiség volt körünkben Koncz István. Az amatőr színjátszás fellendítésével foglalkozott, és kulturális szervezői feladatokat látott el, maga köré gyűjtötte a városka fiataljait. 1970 körül családi házuk egyik szobáját diákoknak kiadtunk. Három muzslai fiatalember szállt meg nálunk. Az albérlők egyike, Zanai Péter, aki színjátszással is foglalkozott, bekeretezett egy igazi Andruskó Károly grafikát, és az aláírt fekete-fehér metszetet kiakasztotta szobánk falára. Konz István okleveles színházi rendezőtől kapta ajándékba. Láttam, hogy rajzolásal is foglalkozom, beavatott saját alkotásai technikájába. Fehér rajzlapra fekete tust csöppentett, majd különböző irányba ezeket a cseppeket széjjelfújta. Ezáltal érdekes rajzolatok alakultak ki. Grafikai sorozatokat alkotott. Minden érdekelt, de leginkább a színjátszás. Elköltöztek tőlünk és ezután sajnos hirtelen meghalt. Később színes tus munkáimnál ezt a tőle ellesett módszert is alkalmaztam, de összefolyattam a tust, nemcsak fújtam.

A művészeti középiskola első osztályába jártunk barátommal, amikor egy sorozat olasz nyelvű könyvet vásárolt. Classici dell' Arte Rizzoli volt a kiadvány elneve-



1974 Csikós Tibor: Elhajló figura napraforgókkal,

zése. Ezeket a könyveket túl drágának ítélttem, kölcsön kértem. Egyik könyve Carlo Carrá futurista, metafizikus és mitikus 1910-tól 1930-ig alkotott realista műveit tárta elénk. A színes reprodukciókat nézegettük, a hozzám közel álló művek részleteit magamba szívtam. Carrozzella című metafizikus festménye nagyon megfogott.

A kép végletekig leegyszerűsített, csupán a körvonal formáit



meghagyó fiákert és házat ábrázol. Az album borítóján szerepelt a „L'amantedell'ingegnere” című festmény. Címe magyarul „A mérnök szerelme”. Olasz tudás nélkül így fordítottuk. A primitív formákra egyszerűsített festmény sötét háttér előtt álló, lehunyt szemű női büsztöt és kőműves szerszámokat ábrázol. E mű misztikus atmoszférája adja meg az egész könyv hangulatát. Különösen megkedveltük, hogy a könyv sorozat hátsó lapjain az egész életmű summázását megtalálhatjuk kicsi, fekete fehér reprodukciók formájában. Az itt látható, Carrá kubista művei tusrajzokra ihlettek bennünket. Itt közlöm az egyik ilyen zsenge rajzomat 1973-ból.

Mindez átfutott az agyamon, amikor a könyv borítóját néz-



Csikós Tibor: Elhajló figura napraforgókkal, tusrajz

tem. Volt még egy könyv ebben a sorozatban, amely ugyancsak befolyásolta stílusunkat, rajzmodorunkat. A modern expresszionizmusról szólt, Kandinszkij, Javlinszkij, Otto Dix és a Die Brücke műveivel. Akkori figurális stílusomat jelentősen befolyásolta.

Barátommal Újvidéken jártunk művészeti szakközépiskolába, alkalmazott grafika szakra. A városi könyvtárból folyamatosan kölcsönöztünk művészeti könyveket. Így ismertük meg Jackson Pollock akciófestését, valamint követőinek munkáit. A középiskola könyvtárában az említett barátom felfigyelt Valerio Adami munkáira. Ezt a barátomat Nagy Józsefnek hívják. 1987-ben Párizsban koreográfusként „Josef Nadj néven világhírnevet verekedett ki magának. Talán furcsa, hogy ennek a sikernek párizsi képzőművészeti ösztöndíjasként saját magam is szem és fültanúja lehettem a Theatre de la Bastille-ban. A „Pekingi kacska” című táncszínházi darabjának bemutató előadására kaptam két jegyet Józseftől. Magammal vittem egy svájci-francia barátnőmet, Bernadette-et. Az előadás alatt a közönség feszülten figyelt. A légy zümmögését is hallani lehetett volna. Meghökkenítő színpadi képeivel nagy hatást gyakorolt közönségére. Bernadette Richard, akinek addigra már több francia nyelvű regényét is kiadták, felsőfokon nyilatkozott erről a színházi élményéről. Az elismerés sugárzott a színpad felé. Szerintem senki sem volt ott, akinek ez az előadás ne nyerte volna meg a tetszését. Mindez 1987-ben történt. Ekkor már férfikorunk küszöbére érkeztünk, és útjaink végérvényesen kettéváltak.

Gaál Zoltán versei

Három vers

Álmélység
látszatmagasság –
törpéből óriást hazudtunk
Csalóka fénytől elvakulva
hibbant eszmények rabjaivá lettünk
Nap nap után
fáltuk a hulla-húst
mint a dögkeselyűk

*

Szárnyas szavak magasba visznek
szavak hinárja mélybe húz
Jól válogasd meg szavaid

*

Megszületünk
és máris indul a halálmenet
Boldog lehet
aki életén úgy vergődik át
hogyan teste ép
s tudata nem sötét
mikor a sorból
természetes halállal
kidől

Téli vers

Szégyellni kellene ?
Azt sem tudom, mi az,
Sápadt hóvirág kél
zordon fagy alatt.
Gonosz kísértés,
kétség, habozás,
Kopogtat ajtódon
Hófehér hervadás.
Vendéged lenne,
Házadban henyélne,
Füledbe suttogna
Boldogan dalolna,
S neked véged
Ha felejtet ki vagy:
Egész világ hótakaró alatt.
Sápadt hóvirág helyén
Bíborszekfű fakad.
A sötét felhő utolér
hiába futottam
hiába menekültem
Őrült fenn
őrült lenn
őrült középütt
– közel és távol
Őrülteket szép szóval
leszerelni nem lehet
arra ők nem hallgatnak
Gyűl a harag duzzad

a gyűlölködés
Az ellentéteket jobban kiéleznél
Sztálinnak elvtársnak sem sikerült volna
pedig ő erre olykor tudatosan törekedett
A globális dühkitörés szökőár lesz
mindent mi útját állja nyom nélkül elsodor
Fegyvert nem vehetek kezembe
ha azt tenném
az eszevesztettekhez idomulnék
Védtelen várom az első világkatasztrófát
másodikra erőnkben talán már nem is futja
Ha hihetetlen méretű szerencsém
nem hagy cserben
megfeledeknek csekély
személyemről s ezt is átvészelem
A kérdés az örülhetnek-e a túlélők?
A folytatás sajnos nem ígérkezik csábítóan

Pet Tünde versei

Reggeli vers

Egy varázsló járt álomban,
köpenye fejem felett suhogott,
Csúfot üzött, próbára tett,
Becsapott és kikacagott.
Most reggel van,
tompán visszhangzik fejem,
Kortyolom a kávé
és a bűbáj kulcsát keresem.

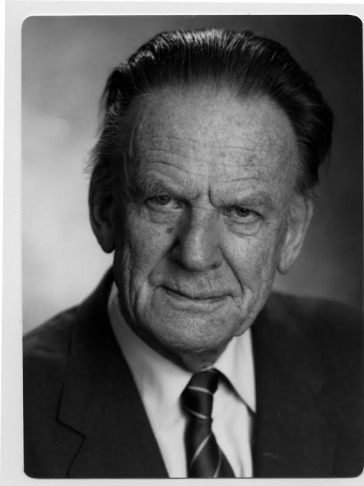
Az istenek elmentek, itt maradtam egyedül

(Ady emlékére)

Az Istenek elmentek, én itt maradtam egyedül,
A ködön át holdfuvola csendül,
Véres csaták, szerelmek, bűgő hahoták
Gyászkorosok, izzó borral tellt kupák.
Üres pohár, üres héj, üres nász
Üres agy, üres gép, üres vágy.
Az Istenek elmentek, 's én itt maradtam egyedül,
Millió üres csontvázhéj reszket egyedül
Tökély- Univerzumba honnan lenne polgár?
Adni senki nem akar, választ mástól vár.
Az információ kísértete mit sem adhat
A fénysebességtől borul el az agy.
Üres csontvázhéjak, sietnek, ríva futnak,
Déliab után egyre csak szaladnak.
Bolond az ember, ha elhiszi,
Isteni világgal szemben
A versenyt megnyerheti.
Istenek kellenének, de az istenek elmentek,
Mert megfelelni ők sem tudtak nektek.
Az Istenek elmentek, 's én itt maradtam egyedül,
Néha a ködön át holdfuvola csend



...magyarul is megtanult – Madách miatt



Albert Lange Fliflet
(1908-2001) norvég
nyelvész, professor, író,
m fordító.
Lányával, Kristínával
évente többször is talál-
kozom a fordítói konfe-
renciákon. Alkalmam
nyílik tehát újabb és
újabb információkat sze-
reznem a sokoldalú, szí-
nes egyéniség papáról,
a megszállott
nyelvész l, akir l az
Ághegy 2008-as számá-
ban, magyar kiüntetése
és 90. születésnapja kap-

csán már írtam egy részletgazdag életm ismert t. Itt most
mások visszaemlékezései segítségével elevenítem föl jeles
alakját.

Fliflet egy magyarországi látogatásán a következőt nyilat-
kozta. ”Sok kedves, régi barátom van már itt, ezért mindig
otthonosan érzem magam. A Pen Clubban is nagyon kedve-
sen fogadtak... Élményem? Legnagyobb élményem, itt a
Pen Clubban volt, a Vörösmarty téren: hátam mögött Vö-
rösmarty szobra és itt olvashattam fél az ő költeményét, a
SZÓZAT-ot – fordításomban! Lehet ennél csodálatosabb
élmény? Ez él az emlékezetemben, ezzel az élménnyel tá-
vozom és mindig örömmel jövök vissza. (Sebeiken Pálma
interjúja 1977. május 12-én, megjelent az Evangélikus nap-
tár, 1996 kiadványban)

Opprop (Szózat)

Vis trofasthet urokkelig
mot landet ditt, magyar!
Det var din vugge, blir din grav,
ditt vern det er og var.

Den hele jord er ikke din.
I lykke som i nød
er her ditt mål for dåd og drøm,
ditt land i liv og død.

Her er din jord, som titt ble rød
av blod fra fedres sår.
Til den ble knyttet dyre navn
igjennom tusen år.

Her lød det alt i Arpáds tid:
Vær fryktløs- kjemp og våk!
Her sprenge Hunyads høvdingarm
med kraft vårt trelldomsåk.

O Frihet! Høyt ble båret her
din fane, vætt i blod;
her kjempet våre beste menn
og segnet, der den stod

Tross alt vår fedrejord har sett
av smerte, blod og brann:
enn lever, bøyd, men ikke brutt,
et folk i dette land.

O verden, lytt til folkets rop:
De lange seklers nød,
de tusen år, de krever alt.
Det gjelder liv og død!
Umulig at så mange liv
er gitt forgyves hen-
at ikke slik en tåresåd
skal bære frukt igjen.

Umulig at slik kraft og ånd,
slik vilje som er vår,
skal tynes i en håpløs kamp
mot evig onde kår.

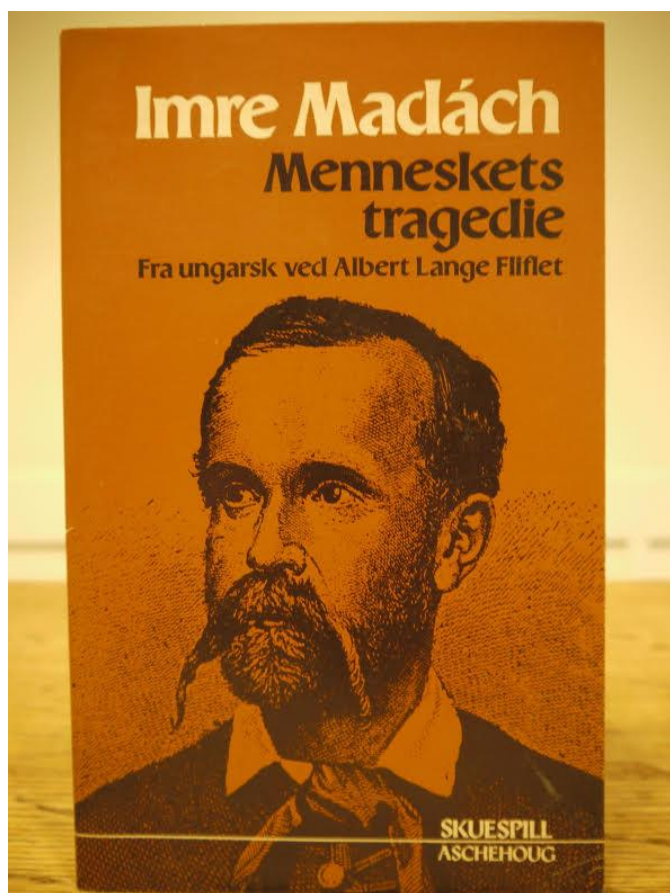
En bedre dag skal gry en gang.
Den lever denne stund
i hjertets attrå, bønnens ord
på millioners munn.

Men er oss annen lagnad lagt,
da kommer dødens dag,
da blir vårt hele land en grav.
Da står det siste slag.

Og der vi stred vår slutt-kamp ut
og viste døden tross,
skal verden sanne det, og se-
og sørge over oss.

Mot landet ditt urokkelig
vær trofast, o magyar!
Det gir deg liv- og faller du,
sitt barn i fang det tar.

Den hele jord er ikke din.
I lykke som i nød
er her ditt mål for dåd og drøm,
ditt land i liv og død!



S ha már a Szózat említésre került, idézzük ide id. Dr. Hafenscher Károly (sz.:1926, tagja volt a Lutheránus Világszövetségnek és a Vatikán párbeszéd bizottságnak, írásai a frankfurti Lembeck kiadónál jelentek meg. Lelkészi pályafutása egész életében a Deák téri gyülekezethez kötődött) 2004-es visszaemlékezését: “Néhány évvel ezelőtt egy Pax Romana-kongresszuson alig akartam hinni a fülemnek, amikor egy norvég nyelvész magyarul mondta el Szózatunkat. Amikor megkérdeztem, miért tanult meg magyarul, Az ember tragédiáját említette. Később kiderült, hogy Szabó József püspökkel is kapcsolatban volt dr. Albert Lange Fliflet professzor, aki Szózatunkat norvégra fordította: az egykori evangélikus lelkész fia a német, francia, finn nyelv után magyarul is megtanult – Madách miatt.”

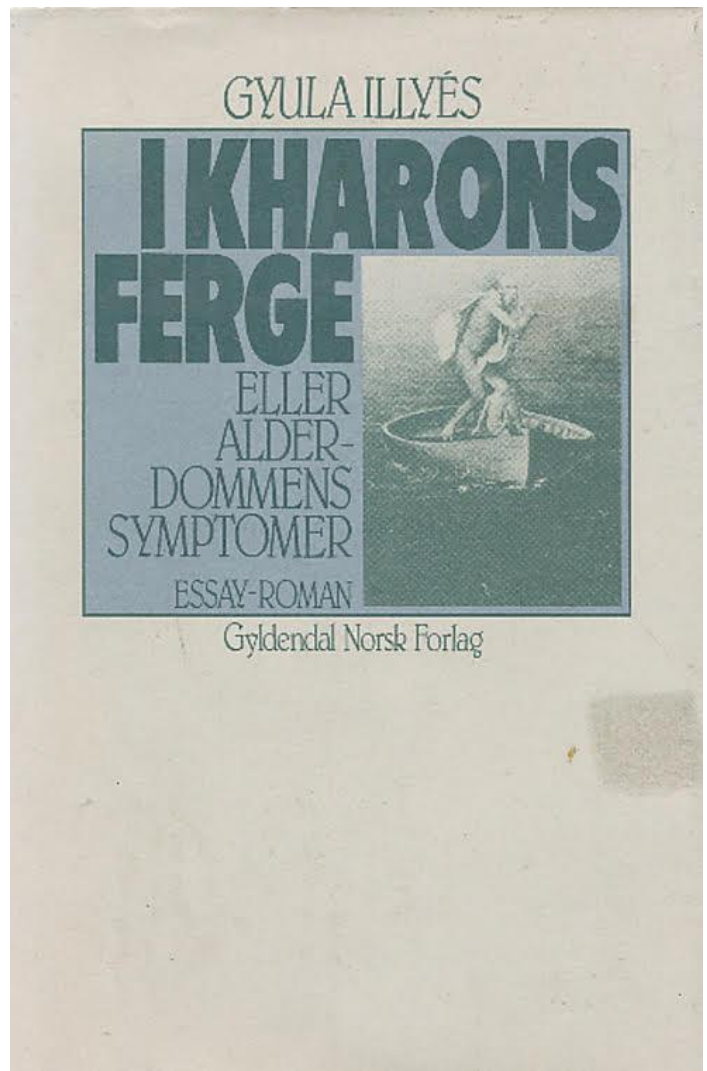
S hogy még Hafenscher Károlynál maradjuk, ő publikálta magyarul az evangélikusok folyóiratában Albert Lange Fliflet Az ember tragédiája norvég fordításának előszavát. ”Meleg köszönetemet akarom kifejezni egy másik Madáchszakértőnek is, akivel szerencsémre szoros baráti kapcsolat fűz össze. Ő a 76 éves irodalomkutató és egykori evangélikus püspök a nyugat-magyarországi Győr városában Szabó József*, aki saját, hatalmas, céltudatos, teljes Madách anyaggyűjtésével egy szabályos Madách intézetet épített ki, amely felett ő maga diszponál, és a városi tanács könyvtárának kötelékébe tartozik. Ennek a nagyvonalú, nagyszerű embernek és feleségének vendégszerető otthonában ismétlődő látogatásaim során kiadós (időben hosszú) beszélgetéseket folytathattam és új, jó, értékes, kimerítő, nagymennyiségű életrajzi és bibliográfiai anyagot kaptam, valamint szakszerű dokumentumokat a Tragédia szövegének nyelvi hűség, megbízhatóság kérdésével kapcsolatosan. [...] Itt Északon először Az Ember Tragédiája 1935-ben látott napvilágot - finnül, rá egy esztendőre svédül. Egy észt nyelvű átköltés 1970-ben született meg. Egy dán fordítás nyomtatásban már 1933-tól elérhető Koppenhágában. A jelenlegi norvég verzió eredetileg a rosszul sikerült 1954-es

iskolai kiadásra épült (Diákkönyvtár-i, a szerk. megj.), az egyike annak az öt számomra elérhető magyar szövegnek, ami közül a két legutolsó már igazán használható, élvezetes: ez az 1975-ben készült, főiskolák számára kiadott változat (nem tudni mire gondolt ALF. A Diákkönyvtár-i kiadásra vagy a három nyelvűre? a szerk. megj.), amelynek Szabó püspök is munkatársa volt, valamint az 1860-as eredeti kézirat faksimiléje, amely a kisebb (jelentéktelenebb) változtatásoknak is alapul szolgált. (Hafenscher Károly - 1979 nyara -) (*A balassagyarmati Madách-kultusz nagy hatással volt Szabó Józsefre. Szenvedélyesen, széles körű kapcsolatai segítségével, a legkülönbözőbb forrásokból szorgalmasan gyűjtötte a Madách- emlékeket, az eredetiben már be nem szerezhető anyagokból másolatokat készíttetett. A Tragédia tudományos igényű elemzésébe fogott, elmélyült Madách filozofikus gondolatvilágában, megkereste a Tragédia és a Biblia közötti párhuzamokat. Publikált, előadásokat tartott. Páratlan gyűjteményét felajánlotta a városnak, de a megyei politika közbeszólt. (Ezidőtájt szabadították meg a Palóc Múzeumot is a Madách és Mikszáth relikviáktól.) Dr. Szabó József 1973-ban nyugalomba vonult, visszaköltözött Győrbe, Madách gyűjteményét a Xántus János Múzeumnak ajándékozta, ahol irodalomtörténészként gondozta, gyarapította a gyűjteményt haláláig. A szerk. megj.)

Lomb Kató** a 80-as évek végén meglátogatta norvég otthonában Fliflet professzort. Már a fogadtatásról is igen érdekes dolgokat tudhatunk meg. ”A skandináv nagyvárosok központjában tulajdonképpen nem lakik senki. Üzletházak, irodaépületek sorakoznak egymás mellett, és ha az ember látogatóba megy, olyan utazásra kell felkészülnie, amilyent nálunk helyiérdekűvel vagy távolsági busszal szokás megtenni. Fliflet professzor otthonába is egy fél órán át szaladt velem a gyorsított autóbussz, karcsú és magas fenők között. Karcsú, magas, egyenes ember volt a vendéglátóm is, akiről csak akkor tudtam meg, hogy a mi nyelvünkön is beszél, amikor angol nyelvű érdeklődésemre tökéletes magyarságú és melegségű meghívással válaszolt. [...] A bergeni egyetem fonetika magisztere egy Hedstrand nevű kis norvég településen nőtt fel. Betegsége miatt csak a gimnázium felső tagozatában került nyilvános iskolába, addig otthon forgatta evangélikus pap édesapjának könyveit. [...] Tizenkét éves korában ”halálosan” (ő modja így) beleszeretett egy kislányba. Szenvedélyes hangú norvég verset írt hozzá, de mindjárt a vers latin fordítását is mellékelte.” Lomb Kató a fent említett látogatása során megkérdezte: ”Hogyan lehet az, hogy a Tragédia nemesveretű drámaiságát, a Szózat forró pátoszát, Ady megdöbbenően újszerű líráját, a Kháron ladikjának játékos csillogású prózáját egyforma könnyedséggel tudja közvetíteni egy távoli ország szülőltének szelleme? Nemcsak szellem kérdése – feleli a fonetika magisztere –, hanem a szívé is. Mert a fej egyik – jobbik – fele a szív.” (Lomb Kató: Bábeli harmónia – interjúk Európa híres soknyelvű embereivel, Gondolat 1988) (** Lomb Kató (1909-2003) nyelvész, műfordító, tolmács. Tizenhat nyelvvvel keresett pénzt, öt kontinens számtalan országában járt. “Hogy hány nyelven tudok? Anyanyelvem csak egy van: a magyar. Az orosz, németet, angolt, franciát elég jól tudom ahhoz, hogy bármilyen kombinációban rögtönözve tolmácsoljam vagy fordítsam. Spanyolhoz, olaszhoz, japánhoz, kínaihoz, lengyelhez kicsit hozzá kell készülnöm: ilyenkor saját naplófüzeteimnek ezeken a nyelveken írt részeibe szoktam belelapozgatni. A svéd, norvég, román, portugál, holland, bolgár és cseh irodalmat olvasom: az írott – politikai vagy műszaki – szövegeket fordítani tudom.” A szerk. megj.)

Fliflet, mint a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság tiszteletbeli tagja egy magyarországi nyelvész konferenciára nemcsak magyarul írt anyaggal készült, hanem rendkívül nehéz témával is. A magyar Kalevala fordításokat vetette össze – a nyelvész, műfordító szemüvegén át nézve – az eredeti finn szöveggel. "Előadásom tárgya a finn Kalevala és a Kalevala magyar fordításai. Ez a megfogalmazás szigorú rövidségében is végtelent ígér. Valójában persze e tárgynak csak egy kis részéről lehet szó beszédidőnek és a magyar Kalevala-fordításokra vonatkozó tudásomnak korlátozottsága miatt. Összesen három igazán költői magyar Kalevala-fordítás jelent meg: Vikár Béláé 1909-ben Budapesten, Nagy Kálmáné 1972-ben Bukarestben és Rác Izstváné 1976-ban Helsinkiben. (Szente Imre 2002-es fordítása az ötödik, eddig az utolsó a teljes magyar Kalevala fordítások sorában. Először Münchenben jelent meg 1987-ben, majd 2001-ben Szombathelyen és 2002-ben Budapesten is. Megelőzi Barna Ferdinánd 1871-es budapesti, Vikár Béla 1909-es szintén budapesti, Nagy Kálmán 1972-es bukaresti és Rác Izstván 1976-ban Helsinkiben megjelent fordítása – idézve Varga P. Ildikó tanulmányából a szerk. megj.). Túl nagy merészség volna-e úgy nézni a dolgot, hogy Vikár a maga terén úgy viszonyul a finn Kalevalához, mint Liszt a magyar népzenehez? Bartók és Kodály életműve után már nem így fordítanak le a Kalevalát sem. Kétségtelenül közelebb áll a népdalok egyszerű nyelvéhez a mi korszánk jőzan stílusérzéke, mint az első világháború előtti hagyományos felfogás. Tehát az, hogy manapság az egyéniséget egyirányítás és egységesítés fenyegeti, ne vezessen minket tévútra a Kalevalát illetően sem. Egyszerűség – igen; egyoldalúság – nem. Nem Vikár Béla emelte a Kalevalát poétikus szférákba, mert mindig ott volt a Kalevala. Nemcsak konkrét és egyszerű a Kalevala, hanem mitikus és többértelmű is. Hétköznapi életet rajzoló – de nem csak az; ünnepélyes is, fantasztikus is. Népies – de költői módon. Persze mindez lexikális téren is kifejeződik. Itt viszont nem utolsó sorban lassítja az olvasást – és a fordító munkáját – a regionális és/vagy elavult konkrétumok nagy száma. Olyan típusú szavak, amilyenek Illyés Gyula kifejezésével élve az „etimológiai tárgyak"-ra vonatkoznak: „csoroszlya – rakonca – patting – saroglyaborda – förhérc" (Kháron ladikján, 90.), a Kalevalában csak úgy hemzsegnek. Ehhez jön a poétikus hangulatot teremtő, de közelebről nehezen meghatározható deskriptív kifejezések serege. Bizony a fordítónak gyakran a nyelvjárásokhoz vagy a régi szaknyelvekhez kell fordulnia, hogy saját nyelvén vissza tudja adni azt, amit először a finn olvasók számára kidolgozott segédkönyvek egyikében kellett kikeresnie. (Az 1. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus előadásai 1981. augusztus 10-14.)

Ha beleolvasunk Sebeiken Pálma interjújába, sok érdekességet tudunk meg a magyar nyelv barátjáról. "Albert Lange Fliflet magyar irodalommal Jókai Az aranyember című regénye norvég fordításában találkozott először. Tizenhét éves volt, amikor elhatározta, hogy a finnugor nyelveknek és az irodalomnak lesz tanára, népszerűsítője. A heidelbergi egyetemen találkozott és barátkozott össze Szegedy-Masszák Aladárral és Vargha Györggyel, akik a nyelvi különlegességeken kívül népdalokra is tanították. Az együtténeklés még közelebb hozta nyelvünkhöz úgy, hogy később is kereste a magyar lányok, fiúk társaságát, pl. Grenoble-i ösztöndíjas korában is. Az igazi nyelvi



próba, megmértetés 1934-ben történt, amikor Oslóból egyenesen Budapestre kerékpározott: falvakban tájékozódni, vásárolni és kérdésekre felelni! Későbbi látogatásai alkalmával az egész országot bejárta, hallgatója volt a debreceni nyári egyetemnek is (lásd az alábbi fényképen szlovák határőrökkel, 1939-ben. Hátlapján a sajátkezű írás: Ungerska och slovakiska gränsväktare + tullare, onsdagen 12 juli 1939. a szerk. megj.) Így lett népünk lelkes barátja, irodalmunk ismertetője, népszerűsítője. Mindezt szép, tiszta magyar nyelven, személyesen mondta el nekem Albert Lange Fliflet professzor, amikor 1977. május 12-én a Pen Club meghívott előadója volt. A bergeni evangélikus lelkész fia akkoriban fordította norvég nyelvre Madách Imre művét, Az ember tragédiáját. [...] Másfélórás beszélgetést őriz a magnószalag. Műfordító, költő, nyelvész, pedagógus – és nagyon kedves interjúalany Albert Lange Fliflet. Nem kellett sok kérdést feltenni, beszélt folyamatosan: – Madách Az ember tragédiája című műve már a háború előtt érdekelt, de csak 5-6 éve kezdtem foglalkozni vele (1972 – 73-ban), talán egy ismeretlen angyal, egy madácsi szellem adta az ideát. [...] Formában is igyekeztem a fordításban hű lenni az eredetihez. Madách zseni volt. Fordítási nehézség? Hogy nem vagyok magyar, nem tudok eléggé magyarul, hogy mindent, a legfinomabb árnyalatban fordíthassak. Szótárakat használok, vannak magyar ismerőseim, őket kérdezem. Marad egy bizonyos állandó nehézség, hogy a mi nyelvünk inkább analitikus, ez szintetikus. Az is először nehéz, belehelyezni abba a helybe a gondolatot. (Evangélikus naptár, 1996)

Fliflet gyerekei igen különleges identitással rendelkezhetnek, hiszen négy dédnagymamájuk négy északi ország szülőtte.



mi művek alkotására. [...] A művészet az életből fakad: egy nemzetközileg szabályozott nyelv kevés teret enged az egyéni kezdeményezőképességnek. Ha egy nyelv élni akar, akkor változnia kell. Szabadon változva azonban már nem tud univerzális szerepet betölteni.” A kérdező nem késlekedett a válasszal, s Lomb Katót idézte. “Fliflet ezen a ponton nem lehet azzal vádolni, hogy nem lenne tisztában a nemzetközi irodalmiság működésével, mivel Vörösmarty-, Ady-fordításait a norvég sajtó és rádió közvetíti. De legnagyobb szolgálatot Az ember tragédiájának norvég változatával tette irodalmunknak. A fordítást méltató neves irodalomkritikus, Per Buvik Mi nem tudtuk című bírálatában Dante, Shakespeare, Racine, Goethe, Ibsen, Dosztojevszkij alkotásaival helyezte egy sorba a Norvégiában addig teljesen ismeretlen művet.” S most már a kérdező megrovó szavai következnek: “Fliflet véleménye nem állja meg a helyét – eszperantó nyelven lehet művészi tartalmat kifejezni, akár csak bármely más nyelven, legyen az akár egy esőerdőben élő törzs primitívnek tartott nyelve is. (Brain Storming Soknyelvűek és az Eszperantó).

Albert Lange Fliflet egy versantológiában (Stille kom en glede, Aschehoug, 1997) latinból, finnől, magyarból, friz/hollandból, franciából, észtből és németből fordított. Rossz látása miatt olyan verseket választott, amiket korábról ismert, így emlékezetből fordított, miközben áldozatkész felesége szorgalmasan jegyzetelt. Két maradandó, korszakos fordítása: Imre Madách, Menneskets tragedie (1979), és Gyula Illyés, I Kharons ferge eller alderdommens symptomer (1979).

Oslo, 2017

Kovács katáng Ferenc

Finn, norvég, dán és svéd. A.L. Fliflet Svédországban egy finn-svéd ápolónő-oktatót vett feleségül, akivel finnül beszélt, habár 10 évig Svédországban éltek. A három gyerek megszületése után már svéd lett a család nyelve, és Norvégiába költözésük után is az, hogy a gyerekek az iskolai norvég mellett is magas szinten művelhessék a svédet.

Megkértem Kristinát, aki apja nyomdokaiba lépett s nyelvész lett, hogy meséljen el nekünk néhány érdekes családi történetet:

- A két idősebb gimnazista korú fiútestvérem, Gabriel és Andreas meg akarták lepni apjukat, s begyakoroltak néhány olasz társalgási mondatot. Ebédnél a fiúk egymás között be is dobták a csalit, de apjuk nem reagált rájuk. Anyjuk nem állta meg szó nélkül, mire az apa azt válaszolta, hogy nem gond, ha a gyerekek olaszul beszélgetnek az asztalnál.

- Krisztina udvarlójának, bemutatkozó látogatáskor, egy jó tréfával kedveskedett az apósjelölt, de nem értette, hogy miért nem nevet a végzős geológus a holland viccen, hiszen már egyetemista.

- 1952-ben Fliflet elszánta magát, hogy meglátogassa az Afrikában, Lambarénében élő bálványát, Albert Schweitzert. Nem volt pénze, így egy norvég teherszállító hajón utazhatott annak fejében, hogy a legénységet franciára oktatta.

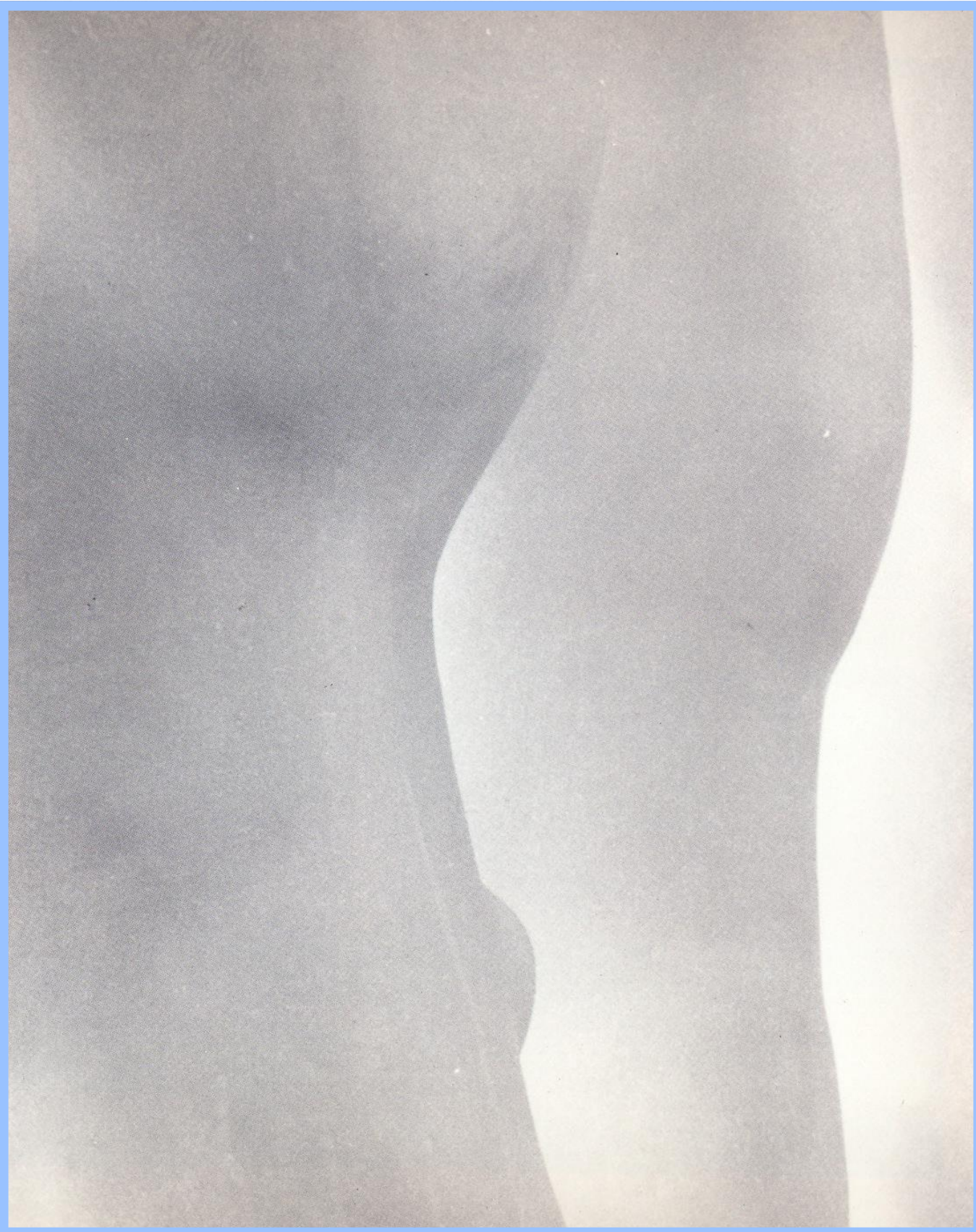
Fliflet egy, az eszperantó nyelvről készülő könyv szerzőjének azt nyilatkozta, hogy „Az eszperantót gyakorlati okokból tartom kitűnőnek. Mégis kétlem, hogy világnyelv lesz belőle. Abban sem vagyok biztos, hogy alkalmas irodal-



A határon készült fénykép Albert Lange Fliflet lányának tulajdonában

A borítón Ligeti Pál grafikája





II. sorozat 3. szám — 2017/ 1